

N:o 24.

Af Herr **K. P. Arnoldson**: *Om ändring af §§ 1, 3 och 14 i Kongl. Förordningen den 31 Oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.*

Religiös tro är människohjertats ensak. Hennes föremål uppfattas olika efter graden af andlig och sedlig mognad. Följaktligen kan hon icke vara lika hos olika människor. När därför vissa lärosatser, bruk och stadgar vanhelgande upphöjas till gudomlig lag, tändas människornas sinnen till hat och strid. Historien och erfarenheten bära derom vittne. Men med stigande odling vinner insigten i religionens väsende och med henne fördragsamheten ett förmildrande inflytande på tänkesätten och lagarne.

I våra dagar och i vårt land förnekar just ingen offentligen samvetets rätt att pröfva och döma i egen religiös tro; och religionsfriheten är hägnad af Sveriges främsta grundlag. Likväl är afståndet ännu stort mellan den närvarande lagstiftningen och det fulla förverkligandet af denna grundsats, om ock ej så stort som mellan första kapitlet af 1686 års kyrkolag och Kongl. förordningen af den 31 Oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Enligt 1 kap. 1 § af nämnde kyrkolag "skola alla bekänna sig endast och allena till den kristlige lära och tro, som är grundad uti Guds heliga ord, det gamla och nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter, och författad uti de tre huvudsymbolis: Apostolico, Niceno och Athanasiano, jemväl uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen af år 1530, vedertagen i Upsala concilio 1593, samt uti hela, så kallade, libro concordiae förklarad". Den som "gör affall ifrån vår rätta religion" straffas, enligt 2 §, med landsförvisning" och njute aldrig något arf, rätt eller rättighet inom Sveriges gränser". 3 § förbjuder och stadgar straff för beivstande af främmande trosbekännares gudstjenst; i 4 § medgifves "främmande potentaters sändebud" och "medföljande folk" fri religionsöfning i deras hus; och i 5 §

stadgas, att de af "en annan religion", som "antingen allaredan äro här i riket och dess tillhöriga provinser, eller härefter komma hit in, för någon tjänst, enkannerligen krigstjänst skall, eller ock att här drifva och idka köpenskap, handel, handverk, eller något annat näringsmedel" må "så länge de stilla och utan förargelse lefva, uti sin religion blifva; men när de vilja förrätta sin gudstjänst med läsande och sjungande, skola de det göra uti sina hus och herbergen, inom lykta dörrar, för sig allena, och utan anställd sammankomst med andra. Dock skola deras barn, så framt de vilja njuta burskap i följd af Våra och Våra höglöflige förfäders, Sveriges rikets Konungars stadgar och förordningar, uppfostras uti den rätta kristliga läran, efter den oförändrade Augsburgiska bekännelsen; jemväl vara förpligtade, förutan den kunskap, som de härom, hemma och uti husen förmedelst presternas flitiga undervisning, utaf katekesen intaga böra, på alla söndagar, högtids- och allmänna böndagar, sig infinna i våra kyrkor, och dersammastädes gudstjensten ifrån begynnelsen till ändan bevista". — "Judar, turkar, morianer och hedningar, som här i riket inkomma, skola undervisas om vår rätta lära och befordras till dop och kristendom", enligt 3 kap. 10 §.

Så skulle enhet i trosbekännelsen tryggas för framtiden; och ännu efter statshvälfningen 1719 sökte den svenska statskyrkans presterskap att upprätthålla denna enhet. Men med frihetstiden började fördragsamheten småningom vinna något insteg i lagstiftningen. I privilegierna för Alingsås manufaktur, utfärdade den 22 December 1724, förunnades rätt till religionsöfning åt de vid sagda inrättning anställde arbetarne af reformerta läran; och enligt Kongl. brefvet af den 27 Augusti 1741 utsträcktes samma rätt till alla bekännare af den "engelska och reformerta kyrkan", som till riket inflyttat eller ämna hit inflytta, och medgafs dem rättighet att i sjöstäderna, Karlskrona undantaget, få uppföra egna kyrkor. Under Gustaf III:s tid gick man än vidare i sträfvandet för religionsfrihet. Riksdagen 1779 beslöt göra en framställning till konungen om "fri religionsöfning för alla utlänningar, som i riket vilja inflytta", hvilket vore "öfverensstämmande med den nästan i alla välbestälda stater införda och menskligheten hedrande samvetsfriheten". Denna hemställan hade till följd Kongl. kungörelsen af den 24 Januari 1781, deri med vissa vilkor fri religionsöfning medgafs alla främmande kristna religionsförvandter, som hit inflyttade. Judarne tilläts nedsetta sig i Stockholm, Göteborg och Norrköping samt der inrätta synagogor, enligt ett Kongl. Maj:ts och Riksens Commerce-Collegii Reglemente af den 17 Maj 1782, likaledes framkalladt af nämnda riksdagsbeslut.

De menniskovänliga eftergifterna i dessa författningar äro emellertid omgärdade af en sådan mängd vilkor och försigtighetsmått till "statens säkerhet" och "samhällets trefnad", att de främmande trosbekännarnes tillför-

säkrade "frihet" i sin religionsöfning i sjelfva verket ännu icke var mycket mer än en vacker tanke. Beträffande svenska kyrkans egna medlemmar, så skulle det dröja till 1855 (Kongl. kungörelsen den 7 Mars samma år), innan förbudet för dem att bevista främmande gudstjenst upphörde att vara gällande, och till 1858 (Kongl. förordningen den 26 Oktober samma år), innan konventikelpakatet af 1726 upphäfdes. Landsförvisningsstraffet för "affälling" från statsreligionen afskaffades 1864 (Kongl. förordningen den 16 Februari samma år)!

Att Riksdagen 1881 icke antog något af de då framställda förslagen till upphäfvande eller ändring af den ännu gällande förordningen angående särskilda sammankomster för andaktsöfning — utfärdad den 11 December 1868 och närmast föregången af Kongl. förordningen i samma ämne af den 26 Oktober 1858 — utgör det nyaste beviset för huru långsamt och motvilligt vår religionslagstiftning lämpar sig efter den mognande allmänna meningen om det väsentliga i kristendomen.

Det är sagdt och i mångfaldiga vändningar åter upprepadt, att religionsfrihetsfrågan vardt "slutligen afgjord" vid riksdagen 1859—1860. Låtom oss hellre säga, att det slutliga afgörandet då *började*, och att de två Kongl. förordningarna af den 23 Oktober 1860 — den ena angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, den andra angående ändring i gällande bestämmelser om ansvar för den, som träder till eller utsprider villfarande lära — blott voro de första delarne i den nya räckta författningar, som till sist skall lagfästa verklig religionsfrihet i vårt land. Under den tid af tjugu år, som ligger mellan sist nämnda förordningar och Kongl. förordningen den 15 Oktober 1880 angående äktenskaps afslutande i visst fall inför borgerlig myndighet, har svenska folket med stigande deltagande lyssnat till sina representanters ord i denna angelägenhet. Detta gäller i hög grad om de lagförslag och uttalanden, som ledde till 1869 års Riksdags skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t och som följd af denna till förut berörda Kongl. förordningen den 31 Oktober 1873. Några af dessa inskränkte sig till yrkandet på utvidgad frihet för bekännare af främmande *kristen* lära, andra fordrade sådan frihet äfven för icke kristna, och åtminstone en gjorde kraf på oinskränkt religionsfrihet enligt Regeringsformens 16 §. Bland dessa förslag och yttranden må här nämnas: Herrar Siljeströms och Svenséns riksdagsmotioner 1868; Lag-Utskottens utlåtanden vid riksdagarne 1868 och 1869; Herr Lemchens förslag i 1868 års Lag-Utskott; Herr Siljeströms motion vid riksdagen 1869; Herrar Hedins, Kolmodins och v. Gegerfelts anföranden under den vid 1873 års riksdag förda diskussionen med anledning af Kongl. propositionen om ny dissenterlag.

I den motivering, på hvilken 1869 års Lag-Utskott stöder sitt förslag till ändring af 13 § i 1868 års Lag-Utskotts förslag, yttras: "Grundsatsen

af samvets- och bekännelsefrihet fordrar ock, att den, som bekänner sig till en främmande lära, må vinna utträde från svenska kyrkan, äfven om det trossamfund, hvars lärosatser han omfattar, icke är genom någon församling här i landet representeradt, eller han ej finner några med sig liktänkande, som äro nog talrika att kunna bilda egen församling“. Herr Justitierådet Almqvist uttalade sig i samma syfte, då denna fråga den 14 Januari 1873 förekom inom Högsta Domstolen, men förklarade sig derjemte bestämdt böra afstyrka bibehållandet af det af Riksdagen föreslagna stadgandet, att den, som utträder från svenska kyrkan, skall, vid anmälan derom hos kyrkoherden, *uppgifva det trossamfund, hvartill han vill öfvergå*, emedan detta vilkor, såsom ock Riksdagen i sin förut nämnda skrifvelse anför, strider emot samvets- och tankefrihetens grundsats. “Denna frihet,“ säger herr A. “är lika helig och oantastlig som till sitt väsende obegränsad, då den samma, såsom angående människans uteslutande inre angelägenheter, icke kan förnärma någon annans rätt eller frihet; hvadan staten icke bör söka tillvälla sig makt att därför i lag utstaka gränser eller uppställa vilkor“; och han anmärker, “att det synes som om Riksdagens författningsförslag i omförmälda punkt (3 §) tillkommit blott genom bristande uppmärksamhet vid dess redigerande.“

Emellertid antog Riksdagen den Kongl. propositionen (sedan Lag-Utskottet vid förslagets 12 § fogat ett tillägg), och sålunda fick 3 § af den nu gällande Kongl. förordningen den 31 Oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning följande lydelse:

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill för den skull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling han tillhör; uppgifve ock det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärdar han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas.

Vid 1877 års riksdag anmärkte Herr Grafström uti en motion i ämnet och rörande denna §, att stadgandet om skyldighet för den utträdande att uppgifva det trossamfund, hvartill han vill öfvergå, ju endast kan hafva afseende på en öfvergång till redan befintliga trossamfund. “Några nya sådana, säger han, “skulle strängt taget icke kunna bildas. Det är nemligen först sedan medlemmar af svenska kyrkan träd ut ur henne, som de kunna sägas bilda egna samfund, men då de nu, innan de utträda, skola uppgifva detta, som ännu icke finnes, så skulle ju deraf blifva en följd, att de också aldrig lagligen kunna få tillfälle att utträda.“ På ett annat ställe i motionen vänder sig Herr Grafström ogillande deremot, att ifrågavarande §

endast stadgar huru förfaras bör med medlem af svenska kyrkan, som omfattar främmande *kristen* lära, helt och hållet förbiseende bekännare af icke kristen lära. Det rigtiga i dessa anmärkingar kan göras lätt åskådligt i ett par exempel bland många.

Enligt ett offentligt tillkännagifvande af positivisten Med. Doktor Anton Nyström, inlemnade han den 5 September 1875 till pastorsembetet i den församling, der han bodde, en skriftlig anmälan om sitt "utträde ur den evangeliskt-lutherska kyrkan och bekännande af den positivistiska religionen, som formulerats af Auguste Comte och framstälts i dennes Catechisme", och infann sig två månader derefter personligen hos församlingens pastor och förnyade sin anmälan. Detta föranledde icke något slags åtgärd från vederbörandes sida, och Doktor Nyström och hans svenske trosförvandter stå mot sin vilja fortfarande kvar såsom medlemmar af vår lutherska statskyrka, oaktadt positivisternas lära skiljer sig väsentligen från lutheranernas. Det bör anmärkas, att, då doktor Nyström sökte utträde ur statskyrkan, förklarade han sig hylla "Jesu egen lära och hans lefnads exempel, men bestrida kyrkomötenas beslut rörande dogmerna."

Men om anhängarne af den positivistiska religionen icke få betraktas såsom "kristne" och på den grund äro uteslutna från dissenterlagens hägn, så skall ett annat exempel visa, att detta äfven gäller för personer, hvilka man icke torde kunna förvägra det kristna namnet, men hvilka af samvets-skäl vilja lemna statskyrkan.

I Tvings socken i Blekinge bodde för några år sedan en landtman, vid namn Måns Månsson, som i sin hemort ville medverka till allmogens upplysning och sedliga förbättring. Undervisad i den lutherska läran från sin späda barndom och senast vid sin konfirmationsberedelse af en from och nitisk schartauansk prest, hade han ej funnit sig tillfredställd deraf, hvadan han lemnade detta ämne, för att foga sig efter statskyrkans fordringar, ehuru alltid med motvilja. Den derigenom uppkomna likgiltigheten för religiösa ting gaf imellertid med åren småningom vika för en vaknande håg att söka sanningen. Hans tankar och känslor mognade för en förnuftig gudstro och gäfvö sig uttryck i denna bekännelse:

"Jag kan icke tro någon annan uppenbarelse, än den jag får erfara. Jag kan icke finna, att Gud gifvit mig förnuft därför att jag skall bortkasta det och tro på uppenbarelsen, som strida tvärt deremot. Hufvudregeln för min tro kan innefattas i detta: Du skall älska Herren, din Gud, af allt ditt hjerta, af all din själ, af alla dina krafter och af all din håg och din nästa som dig sjelf."

Efter att, för erhållande af varning, hafva varit kallad inför kyrkorådet, sökte Måns Månsson utträde ur statskyrkan, anförde, då detta af församlingens kyrkoherde vägrats honom, besvär hos Lunds stifts domkapitel

och, då de der ej ledde till någon påföljd, hos Kongl. Maj:t. Äfven här vordo hans besvär afslagna, emedan "tillstånd att utträda ur svenska kyrkan ej kan beviljas den, hvilken hvarken uppgifvit något redan tillåtet trossamfund i riket, hvartill han vill öfvergå, eller begärt tillstånd att jemte liktänkande personer bilda särskild församling." Detta meddelades i en Kongl. resolution den 28 November 1879.

Påföljande året utvandrade Månsson med sin familj till Amerika. Kort förut sände han till mig ett bref, hvarur jag för ämnets belysning ber att här få återgifva några rader.

"Det har skurit mig i själen, skrifver ordagrant den redlige mannen, hvar gång jag tänkt på, att tron på djeflar och eviga helvetesstraff m. m. skall påtvingas mina barn i stället för tron på en kärleksfull Allfader, i hvilken evigt öppna famn han, om än genom lidanden och straff, leder alla sina barn. — Två af mina barn ha börjat och skulle fortfarande plugga med katekesen och bibliska historien, framställda med pockande fordringar på oinskränkt tro. Att en person besväras sig tjenar till föga. Derför har jag beslutit att utvandra — — — — —
Må Sveriges folk snarligen utveckla sig till ett verkligt frihetens och fredens folk — — — — —
Må det varda sträfvan efter den frihet och fred, för hvars ernående det vädjas till förnuftet, till människans förstånd och samvete, till människans känsla och vilja att hjälpa de svaga och upprätta de fallna, för att åstadkomma allas utveckling i sant, rätt, skönt och godt. Må det vädjas till den fosterlandskärlek, som betraktar alla människor som syskon, som är ett uttryck af det sköna i Kristi lära och handlingssätt, som i rikt mått har med sig Allfaders välsignelser åt alla. Må snarligen så mycket göras, att icke många efter oss må ha trostvang som orsak till utvandring."

Är icke denne fattige bonde *kristen* med rätt till skydd i omhandlade lagrum? Kyrkoherden i Tvings församling menade, att han "förnekat all kristelig tro och bekännelse"; Lunds domkapitel inlät sig icke på denna del af frågan, men Kongl. Maj:t synes verkligen vara af den meningen, att Månssons trosbekännelse är kristen, om man får sluta dertill af motiveringen i dess afslag, der det som skäl för detta anföres, att Månsson "hvarken upp gifvit något redan tillåtet trossamfund i riket, hvartill han ville öfvergå, eller begärt tillstånd att jemte liktänkande personer bilda särskild församling." Detta innebär tydligen i ett hänseende en frisinnad och human tolkning af 3 §, enligt hvilken ett samfund af människor, som icke trodde på treenighetsläran och Kristi guddom, utan endast på Gud, enligt Jesu egen lära, antagligen skulle varda af Kongl. Maj:t erkändt såsom *kristet*. Men denna sannolikhet gäller nu endast den regering, som på omtaladt sätt motiverade sitt afslag; en annan regering kunde tilläfsventyrs komma att hafva en mindre vid uppfattning af ordet "kristen", hvars betydelse är så mycket

omtvistad. I hvarje fall föreligger här en osäkerhet för olika troende kristne och en orättvisa mot icke kristne, som i *allas* intresse bör undanrödjas.

Men om den Kongl. resolutionen i ett hänseende är liberal, synes den i ett annat vara motsatsen. Deri säges nemligen, att Månsson icke "uppgifvit något redan tillåtet trossamfund i riket." En sådan trång begränsning af stadgandet i merberörda lagrum, att den utträdande skall uppgifva "det trossamfund, hvar till han vill öfvergå", gjorde det också omöjligt för Månsson att lagligen få tillhöra någon unitarisk kyrka i utlandet, med mindre han utvandrade från Sverige. Här i landet finnes icke "något redan tillåtet samfund" af unitarier, och Månsson kände icke några "liktänkande personer", som med honom vilte begära tillstånd att "bilda särskild församling".

Sälunda har en oförvitlig svensk man måst lemna sitt fädernesland, emedan han omfattat de åsichter, som hyllats af män sådana som en Channing och en Parker, hvilka ingen upplyst menniska vågat beskylla för okristlighet, eller emedan han sjelf verkligen *velat* vara en kristen och följaktligen icke ansåg sig kunna förblifva medlem af den svenska statskyrkan såsom en i hans tanke allt igenom okristlig inrättning. Och nu finnas mångtusen svenska män och kvinnor, hvilka äro kristna i samma mening som Måns Månsson, men hvilka (ehuru motvilligt och med såradt samvete) kvarstanna i statskyrkan, då de icke vilja eller kunna utvandera och ej heller önska "bilda särskild församling", eftersom den religiösa tron för dem är blott en hjertesak, något helt och hållet personligt, hvars kärna frätes bort i samma mån hon utsättes för yttre inflytelser.

Visserligen är människan ett samhälligt väsen äfven med hänsyn till sina högsta intressen. Men samhälligheten är här af en innerligare och djupare art. Man meddelar ej gerna sitt hjertas innersta angelägenheter åt andra än dem, med hvilka man öfverensstämmer i känslor och böjelser. Om kärleken mellan två älskande oskäras af tredje persons inblandning — i hvilken grad skall icke då andras vanhelgande närvaro störa hjertats bön till den Evige! För att religionen skall varda en gemensam angelägenhet för ett större samfund, än en liten krets af förtrogna vänner, fordras en väldig religiös väckelse, som griper folken och rycker dem med sig, nedbrytande de gamla skrankorna och förenande människorna i en stor samfäld känsla.

På annat sätt torde man icke kunna förklara sådana rörelser, som från en ringa början genom den tändande gnistan hos ett stort religiöst snille växt ut till verldsreligioner. Hvarken fanatism eller konstlade medel förslå att bringa till stånd ett samfund, som i sann mening må heta religiöst. Man kan icke *göra* en kyrka, "bilda särskild församling", endast genom att ett antal personer förenar sig om ett gemensamt program. Der ej en sådan religiös rörelse, som den antydda, gått fram, der höra människorna antingen

till det kyrkosamfund, hvori de äro uppfostrade, eller ock (åtminstone i sitt inre) till ingen kyrka. Det sist nämnda är i synnerhet fallet med många i en öfvergångstid, sådan som vår, då de blifvit främmande för de gamla troslärorna, innan ännu den nya tron tagit fast gestalt. Af de tusenden i vårt land, som sålunda i sjelfva verket tillhöra ingen kyrka, äro många så litet i saknad af religiös tro eller religiösa intressen, att de fastmera torde kunna kännetecknas såsom religionens försvarare mot hennes fävitiska fiender.

Att medelbart eller omedelbart tvinga dessa förnuftstroende, eller andra kristne, eller alldeles icke kristne, att tillhöra den lutherska statskyrkan, strider lyckligtvis lika mycket mot grundlagens bud (Regeringsformens 16 §: "Konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, så vidt han derigenom icke störrer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer".) som mot Kristi milda kärlekslära; och lagstadganden, som tillstådja ett sådant missförhållande, äro icke värdiga svenska folket i vår tid. De böra fördenskull undanrödjas, eller, så vidt möjligt, ändras till öfverensstämmelse med nämnda grundlagsbud.

Ett sådant kraf har jag velat söka stödja dels med några erinringar om huru den religiösa friheten helt naturligt genom religionslagstiftningen småningom utvidgas, för att gifva nödigt rum åt det växande behovet af rättvisa och människokärlek, dels med en antydning om nyare reformsträfvanen i samma syfte å lagstiftarnes sida, dels ock genom att framställa nära liggande exempel på dess praktiska rättmätighet; viljande jag med detta visa, att jag icke syftar åt något omoget nytt, då jag värdsamt föreslår:

att 3 § i Kongl. förordningen den 31 Oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, måtte erhålla följande lydelse:

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande lära och vill för den skull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling, han tillhör. Framhärdat han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas.

och att i oskiljaktigt samband härmed 1 och 14 §§ i samma förordning ändras på så sätt, att ordet *kristen*

utgår framför ordet "troslära" på förra stället och framför ordet "trobekännelse" på det senare, hvadan dessa §§ skulle komma att lyda sålunda:

1 §. Vilja bekännare af annan troslära, än den evangeliskt lutherska, bilda särskild församling och önska de, att densamma varder af staten erkänd; göre derom hos Konungen ansökan, samt uppgifve sin trosbekännelse och församlingsordning; bifoge ock, der de svenska kyrkan tillhört, bevis om sådan anmälan för utträde derur, som i 3 § omförmäles. Finner Konungen skäl att ansökningen bifalla; ege den församling rätt till offentlig religionsöfning.

Enahanda rätt tillkomme ock de, på grund af hittills gällande författningar, redan bildade församlingar af främmande trosbekännare.

14 §. Med de undantag och inskränknningar, som af grundlag eller eljest gällande författning föranledas, skall skiljaktighet i trosbekännelse icke medföra någon olikhet i svenska medborgares rättigheter och skyldigheter.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles vördsamt.

Stockholm den 27 Januari 1882.

K. P. Arnoldson.
